

פרויקט "הטיה מהליך פלילי" - שיקום במקום אישום

בעת האחרונה החל יישומו של פרויקט חדש בשם "הטיה מהליך פלילי", לאחר עבודת מטה ארוכה שנערכה במשרד המשפטים ובהשתתפות נציגי הרשויות הרלוונטיות. מדובר בפרויקט המבוסס על מודלים דומים שקיימים זה מכבר בארה"ב, ומטרתו להוות חלופה לשתי האפשרויות המרכזיות שעומדות כיום לרשות התביעה - סגירה של התיק הפלילי או הגשת כתב אישום. בשלב הראשון ייבחן במשך כשנתיים רק בפרקליטות מחוז תל אביב, ובמידה שיצליח יורחב יישומו לאזורים נוספים ברחבי ישראל. עו"ד אסף דוק מסביר על הפרויקט שמפנה חשודים להליכי שיקום בשירות מבחן כתחליף להעמדתם לדין פלילי.

מהו פרויקט "הטיה מהליך פלילי"?

הטיה מהליך פלילי משמעה כי במקרים מסוימים לא ימצאו את עצמם חשודים בפני כתב אישום, אלא יופנו להליכי שיקום תחת פיקוחו של שירות המבחן. הליכים אלו כוללים בין היתר טיפולים קבוצתיים, תוכניות חינוכיות שונות, פיצוי לנפגעי העבירה וצדק מאחה - אשר מטרתם היא להוות פתרון מקיף שיתרום לחברה בכללותה ויוציא את החשוד ממעגל הפשיעה. הפניה למסלול זה תיקבע על פי מספר קריטריונים:

- חשודים בגירים, כלומר שגילם מעל ל-18 שנים.
- חשודים בעבירות עוון - כלומר עבירות פליליות מהסוג הקל ביותר שהעונש עליהן נע בין 3 חודשים ל-3 שנות מאסר, כגון תקיפת סתם, תקיפת שוטר, הטרדה מינית ועבירות סמים קלות.
- על פי רוב מדובר בחשודים בעלי עבר פלילי נקי, כלומר שזוהי להם עבירה ראשונה.
- תיקים שרשויות התביעה מעריכות כי יסתיימו בלא הרשעה בבית המשפט (קראו עוד אודות הליך אי הרשעה).
- החשוד מודה במרבית העובדות הקשורות בתיק.
- נכון להיום מדובר בתיקים שנפתחו בתחנות משטרה המשתייכות למחוז המרכז ותל אביב, ומנוהלים על ידי פרקליטות מחוז ת"א.

תפקידו של שירות המבחן

מן האמור לעיל ניתן להבין כי לשירות המבחן נועד תפקיד מרכזי בפרויקט, שכן תיקים העומדים בתנאים יועברו מראש לטיפולו במסלול חלופי על פני הגשת כתב אישום. בהמשך, שירות המבחן יבנה תוכנית שיקומית לאדם המופנה אליו, כשעמידה בה תוביל לסגירת התיק הפלילי נגד החשוד. יש לציין כי שירות המבחן הינו גוף הפועל מטעם משרד הרווחה, ומתפקידו לאבחן, לפקח, לטפל ולשקם אנשים המעורבים באירועים פליליים. על העובדים בו נמנים עובדים סוציאליים, קציני מבחן, מפקחים ומדריכים, אשר מטרתם המרכזית היא לבנות תוכניות שיקומיות המפסיקות ומצמצמות עבריינות.

בשורה לחשודים ולחברה בישראל

מצד אחד, הפרויקט נועד להעשיר את ארגון הכלים העומד לרשות התביעה, אך הלכה למעשה מדובר בצעד מהותי ואף במהפכה תפיסתית בכל הנוגע לחשודים. יש להבין כי עד כה גם אדם שביצע עבירה קלה יחסית ובפעם הראשונה, עמד מול הליך פלילי שבהחלט עלול להוביל לכתב אישום, המהווה עול כבד וכתם על החיים האישיים והמקצועיים, ואף כרוך בעונשים חמורים. יתר על כן, הענישה עצמה בעבירות אלו גרמה לא פעם נזקים לחברה עצמה, שכן תקופת המאסר אינה משקמת בהכרח את החשוד ואף

מפגישה אותו עם עולם עברייני. אכן, אנשים רבים מצאו את עצמם נשאבים לעולם זה ובכך נעשו גורם מסוכן עוד יותר. מאידך, התפיסה החדשה מבוססת על גישה שיקומית והוליסטית, לפיה קיימת עדיפות להליכי שיקום התורמים לחזרתו והשתלבותו הנאותה של החשוד בחברה, על פני הסטיגמה הפלילית והסכנה בהתדרדרות לפשיעה חוזרת. המסלול החדש אמור לאפשר את מניעת הפגיעה האישית והחברתית, ולהוביל לשיקום של הצדדים המעורבים.

להלן דוגמא למכתב שנשלח לחשוד שיוצג על-ידי משרדנו שנמצא מתאים להשתלב בפרויקט "הטיה מהליך פלילי" על-ידי פרקליטות מחוז ת"א:

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות מחוז תל אביב - פלילי

לכבוד

- בדואר רשום -

הנדון: הודעה למועמדת לתכנית בשירות המבחן

1. הריני להודיעך כי בעקבות תלונה שהוגשה נגדך בתיק הני"ל, ולאחר שבחנו את כל הנסיבות בתיק, נמצאת מתאימה להישלח לתכנית המנוהלת על ידי שירות המבחן כתחליף להליך הפלילי.
2. להלן תמצית העובדות והוראות החיקוק המיוחסות לך:
 - א. ביום _____ או במועד סמוך, זיימת _____.
 - ב. הצגת את התלויים המזויפים בשגרירות ארצות הברית, בניסיון להקל על קבלת אשרת כניסה לארצות הברית (ויזה).

הנראת החיקוק:

 - ג. זיוף מסמך במטרה לקבל באמצעותו דבר- עבירה לפי סעיף 418 לחוק העונשין, התשלי"ז-1977 (להלן: "החוק").
 - ד. שימוש במסמך מזויף- עבירה לפי סעיף 420 לחוק.
 - ה. ניסיון לקבלת דבר במרמה- עבירה לפי סעיף 415 ביחד עם סעיף 25 לחוק.

✉ הנרייטה סולד 1 תל-אביב, 64924 ת.ד. : 33475 ☎ 03-6970222 • פקסי : 03-6919108

3. בימים הקרובים תזומני לשירות המבחן ואנו ממליצים שתגיעי לפגישה. במהלך הפגישה תקבלי הסבר מלא ומפורט על התכנית.
4. אם תימצאי מתאימה לתכנית ואם תביעי הסכמתך להשתתף בה, יוקפא הטיפול בתיק החקירה עד לסיום השתתפותך בתכנית.
5. אם תעמדי בכל התנאים שיקבע שירות המבחן ותשתתפי בכל הפעילות הנדרשת, בסופה של התכנית ייגנו התיק נגדך.

למען הסר ספק:

- א. אם לא תעמדי בתנאי התכנית, או תפסיקי באופן חד צדדי את השתתפותך בתכנית, יוגש נגדך כתב אישום בעבירות הנייל.
- ב. אם יפתח נגדך תיק חקירה חדש במהלך ההשתתפות בתכנית, תהיה זו עילה אפשרית להפסקת השתתפותך בתכנית לאלתר, והתיק יוחזר להליכים פליליים.
- ג. אם תועמדי לדין בתיק אחר במהלך התכנית, תופסק השתתפותך בתכנית לאלתר, והתיק יוחזר להליך פלילי.
6. הנך רשאית להיוועץ בעורך דין, וכן הנך רשאית לעיין בחומר החקירה שברשות הגורם התובע, וזאת תוך 30 יום מיום קבלת הודעה זו.

רות ארז עו"ד
מנהלת מחלקה בפרקליטות מחוז תל אביב (פלילי)

פתרון עדיף גם לנפגעים

יש להבין כי פעמים רבות נסגרים תיקים פליליים ואינם מגיעים לפתחו של בית המשפט, וזאת גם בעבירות שברור למדי מי ביצען. מאידך, עקב היעדר ראיות מספקות קיים קושי להוכיח את העובדות בבית המשפט, ולמעשה התביעה מוותרת מראש על הגשתו של כתב אישום. מצב זה מותיר את הנפגעים ללא מענה צודק וראוי. יש הטוענים גם כי הכליאה או הענישה האחרת, במידה שתוטל, אינה משרתת באופן הולם את צרכיהם של הנפגעים ואינה מאפשרת להם להגיע לכדי תיקון והתגברות על העוול שנעשה להם. הפרויקט החדש מתכוון לתת מענה משופר לסוגיות אלו, כשבמקום לסגור את התיק מועבר החשוד למסלול שיקומי, הכולל בין היתר מתן פיצויים כספיים לנפגע, וכן תוכניות מיוחדות המאפשרות מעורבות עמוקה יותר של שני הצדדים בניסיון לאחות את הפגיעה.

דוגמא להליך שיקומי - צדק מאחה

כאמור, קיימות מספר התערבויות שיקומיות העשויות להינקט לטובת החשודים, הנפגעים והחברה בכללותה, ואחת מהן היא צדק מאחה. מדובר בהליך המפגיש בין הפוגע והנפגע בתיווך אנשי מקצוע, ולעיתים גם תומכים אישיים ונציגי קהילה, שמטרתו להביא לאיחוי הטראומה והרגשות הכרוכים באירוע. מטבע הדברים, זהו תהליך רגיש הדורש גם את הסכמתו ורצונו של הנפגע לעבור איחוי ותיקון, ולכן תחילתו בבירור עם שני הצדדים לקבלת הסכמתם. לאחר מכן, ייתכן שייערכו מספר פגישות בנפרד עם כל צד לצורך הכנה, ובהמשך יערך המפגש עצמו בו יוכלו השניים להביע את עצמם ולאחות את הפגיעה שהותיר בהם האירוע הפלילי.

דמיון לסגירות תיק בהסדר מותנה

פרויקט "הטיה מהליך פלילי" דומה מבחינות מסוימות להליך "סגירת תיק בהסדר מותנה", אשר מטרתה להתאים בצורה טובה יותר את הענישה או התגובה כנגד העבריין, לאור נסיבות וחומרת העבירה שביצע. בהסדר זה עשויות להינקט מספר תגובות, כגון פיצוי לנפגע עד לתקרה של כ- 14,500 שקלים, תוכניות שיקום וטיפול, כתיבת מכתב התנצלות, קנסות ושילת רישיון, והתחייבות שלא לעבור עוד על החוק. כלומר, במקום להגיש כתב אישום יכול התובע להציע הסדר שיוביל לסגירת התיק. זאת בהתקיים מספר תנאים כדוגמת עבר פלילי נקי ב- 5 השנים האחרונות, כשמדובר בעבירות עוון או חטא ולעיתים גם בעבירות מסוג פשע, וכשהעונש המתאים לדעתו של התובע אינו מאסר בפועל.

עם הפנים לעתיד

כאמור, הפרויקט עדיין מצוי בשלבי הראשונים, לאחר שנידון ונבנה לאורך כשנתיים על ידי נציגים ממשד המשפטים, ביטחון הפנים, האוצר והרווחה, וכן נציגי שירות המבחן, המשטרה, הסנגוריה הציבורית ולשכת עורכי הדין. הצלחתו במחוז תל אביב אמורה להביא להרחבה למחוזות נוספים, אך הדבר תלוי גם בעקביות הגופים הממונים ובהקצאת משאבים הולמים. על כל פנים, אין ספק כי מדובר בשינוי מהותי בתפיסת מערכות האכיפה והחוק לעבר כיוון שיקומי, המועיל לכלל המעורבים ולחברה על פני הליכים נוקשים וחסרי גמישות.